

ПІДРУЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

Горошкіна Олена,

доктор педагогічних наук,

завідувач відділу навчання української мови та літератури,

Інститут педагогіки НАПН України

Компетентнісна парадигма освіти спрямовує на формування в учнів низки ключових компетентностей, перелік яких визначено в Державному стандарті базової середньої освіти (Державний стандарт, 2020). Сформованість ключових компетентностей забезпечує людині можливість швидко орієнтуватися в сучасному світі, оперативно реагувати на суспільні виклики, комфортно почуватися в сучасному полікультурному соціумі.

Формування ключових компетентностей учнів відбувається в процесі опанування всіх шкільних предметів. Зазначимо, що це тривалий процес, для забезпечення результативності якого необхідно максимально використати потенційні можливості кожного предмета і зберегти баланс у формуванні кожної компетентності в межах предмета.

Потужним інструментом формування ключових компетентностей учнів вважаємо підручник української мови, що має забезпечити функційність навчання через мотиваційний, мовний, мовленнєвий, діяльнісний, соціокультурний, рефлексійний складники. Мовний складник є засадничим у формуванні компетентного мовця. Знання мови є не самоціллю, а засобом досягнення мети. Саме тому в підручнику доцільно показати, у яких життєвих ситуаціях здобуті знання можуть допомогти у розв'язанні певної проблеми або виконанні завдання. Для цього в підручнику для 5 класу НУШ (автори Н. Голуб, О. Горошкіна) включено рубрики «Пригадуємо», мета якої актуалізувати знання, здобуті в 1–4 класах, і «Шукаємо відповіді на запитання», що має привернути увагу учнів до певної теми, показати її важливість, зв'язок із попередніми темами і сформулювати кожному учневі особисті цілі відповідно до запитань.

Мовленнєвий складник підручника дає змогу показати учням «мову в роботі», засвоїти побудову визначених модельною навчальною програмою жанрів мовлення, що є комунікативно значущими для кожної людини.

Соціокультурний складник значною мірою забезпечує формування ключових компетентностей учнів. З огляду на важливість соціокультурного складника в підручнику, крім мовної, запропоновано соціокультурну тему кожного параграфу, що стало орієнтиром для добору дидактичного матеріалу й розроблення на текстовому матеріалі компетентнісно орієнтованих завдань.

Наприклад, параграф № 4 Однозначні й багатозначні слова має соціокультурну тему «Уява – крок до здійснення мрії», параграф № 6 Пароніми – «З увагою до слова». Розподіл соціокультурної тематики допомагає дотриматися балансу у формуванні всіх ключових компетентностей учнів.

Сьогодні недостатньо на уроках української мови домогтися тільки засвоєння мовних відомостей і формування мовних умінь і навичок. Важливо задіяти не тільки предметні, а й загальнонавчальні знання і вміння, комунікативний досвід учнів, опанувати різноманітні способи роботи з інформаційними джерелами, спонукати здобувачів освіти до аналізу ситуацій, пошуку шляхів розв’язання різноманітних життєвих проблем, виконання різних соціальних ролей. Тому значна частина вправ виходить за межі предметного матеріалу, має не тільки навчальну, а й життєву цінність, як-от:

Пригадайте й назвіть життєві ситуації, у яких важливі вміння тлумачити значення слова (впр.№ 13); прочитайте текст. Чому виникло непорозуміння між дідушем та онуком? Продовжте діалог, допоможіть співрозмовникам порозумітися. Зробіть висновки з цієї ситуації (впр.№ 39). Розкажіть, звідки в дорослих беруться гроші. Пригадайте, де і коли ми використовуємо гроші. На вашу думку, чи потрібно заощаджувати гроші? Чому? Як саме? Розкажіть, що можна купити за гроші, а що ні (впр.№ 39б) та ін.

Окрім текстів, що містять певну проблему, до розв’язання якої залучають учнів під час виконання вправ, у підручнику вміщено значну кількість завдань, спрямованих на застосування різноманітних прийомів, як-от аналіз, синтез, узагальнення, пошук відповідей, алгоритмізація, спрямованих на використання логіки, необхідної для формування низки ключових компетентностей, передовсім математичної. Наприклад: *поясніть математичний вираз $6+32=38$ на матеріалі фонетики української мови. Складіть подібний приклад, беручи до уваги кількість сонорних, дзвінких глухих (впр. № 163)*. Компетентнісно орієнтовані завдання можуть містити проблемні запитання, проблемні завдання, аналіз текстів різної жанрово-стильової належності тощо.

У процесі виконання компетентнісно орієнтованих завдань змінюються позиції всіх суб’єктів освітнього процесу. Традиційно відбувалося, що вправу для виконання вдома обирає вчитель і повідомляє про це учням. У підручнику запропоновано на вибір не один варіант домашнього завдання, а три, з яких учні самостійно обирають той варіант, який вважають для себе найбільш цікавим і корисним.

Отже, сучасний підручник української мови є потужним інструментом формування в учнів ключових компетентностей.

Список використаних джерел

Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). Затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 898 від 30 вересня 2020 року. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>

Голуб, Н.Б., Горошкіна, О.М. (2022). Українська мова. Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Освіта.